

Komentáře a vysvětlivky k pojednání o trestním právu v Nástinu dějin dynastie Čching (Čching-š' kao sing-fa č' ču-tie). Komentovala katedra studia dějin právního řádu při Úřadu práva Státní rady. Právnícké nakladatelství (Fa-lü čchu-pan-še), Peking 1957, stran 122, cena 0,42 jüanu.

Stručný katalog knih k dějinám čínského právního řádu (Čung-kuo fa-č' š' cchan-kchao šu-mu tien-tie). Data jako předchozí. Stran 228, cena 0,65 jüanu. (První předběžné vydání v srpnu 1956.)

R. H. van Gulik, Tang-Yin-Pi-Shih. „Parallel cases from under the Peartree“. A 13th century manual of jurisprudence and detection. Sinica Leidensia, Vol. X. Leiden, E. J. Brill 1956, stran 198.

V minulém ročníku tohoto sborníku (str. 321) jsem se zmínil o stále rostoucí pozornosti, která je v Číně věnována dějinám domácího práva. I když se tento zájem projevoval již v předchozích letech, první větší diskuse se objevily na stránkách denního tisku až na jaře 1957 a brzy potom i první konkrétní výsledky práce v tomto oboru. Jak uvádí předmluva k první recenzované práci byla katedra dějin právního řádu při Úřadu práva Státní rady zřízena již v roce 1954, aby sjednotila úsilí dosud nepočetných pracovníků. Jelikož zachovaných právních materiálů je velmi mnoho a četné z nich jsou způsobem svého podání i svým jazykem obtížně pochopitelné, musela se katedra v počátcích své činnosti soustředit především na sestavení katalogu příslušných knih a komentování některých právních pramenů. Vytvoření syntetických prací si nepochybně vyžádá ještě určité doby.

Vydání Pojednání o trestním právu v Nástinu dějin dynastie Čching spolu s vysvětlivkami a komentářem je užitečné ani ne tolik z hlediska poznání celého právního řádu poslední dynastie v Číně (1644 až 1911), pro který máme k dispozici rozsáhlejší prameny i podrobnější studie,¹ jako spíše pro stručný přehled o vypracování zákoníků, o trestním právu, vyšetřování, vězeňském řádu a amnestiích za této dynastie.

Nástin dějin dynastie Čching (Čching š' kao) začala v roce 1914, brzy po zřízení Čínské republiky, vypracovávat komise dvorních učenců pod vedením Čao Er-suna. Toto velmi rozsáhlé dílo o 536 kapitolách bylo zpracováno zcela tradičním způsobem, považovaným v Číně po velmi dlouhou dobu za jedině možný. Je pochopitelné, že bývalí dvorští učenci — z nichž mnozí si i po roce 1911 zachovali alespoň formálně vysoké postavení u dále existujícího císařského dvora — posuzovali všechny revolucionáře jako rebely proti stávající dynastii i starobylému monarchickému systému. Vydání Nástinu v roce 1927 se proto setkala s ostrou kritikou nejen pokrokových sil, ale i u tehdejší vlády. Po určitou dobu bylo zakázáno prodávat již vydaný Nástin. O něco později vyšlo nové vydání v tehdejší Mandžusku, stojícím v této době pod

¹ Základním pramenem jsou Zákony a doplňky velké dynastie Čching (Ta Čching lü-li), vydané poprvé již 1646 a pak často doplňované. Z evropských prací je nejznámější E. Alabaster, Notes and Commentaries on Chinese Criminal Law, London 1889.

velmi silným vlivem Japonců, kteří tak mj. připravovali cestu k obnově dynastie Čching v osobě císaře Pu I alespoň na tomto omezeném území.

Je zřejmé, že tento *Nástin* nepodává objektivně hodnověrné údaje jak pro své celkové zaměření, tak i výběrem materiálu. Je však nicméně sbírkou ohromného množství materiálu, který může být s náležitou opatrností použit. Obsahuje 25 kapitol císařských annálů (*pen-ti*), 142 kapitol pojednání (*č'*), 53 kapitol tabulek (*piao*) a daleko nejvíce kapitol je věnováno biografickým význačných osobností. Pojednání (*č'*) zachycují přehledně určité oblasti společenského a kulturního života (právo, školství, úřednický systém, hudba, vojenství, doprava aj.), ovšem tradičním způsobem. Jedno z šestnácti pojednání je věnováno právu a bylo přístupno již dost dlouho i v těch sinologických knihovnách, které neměly v majetku celý nákladný a těžko dosažitelný *Nástin*.²

Pojednání o právu věnuje podle obvyklého pojetí největší pozornost trestnímu právu, i když v závěrečných partiích přináší i údaje o smluvních vztazích k evropským mocnostem a USA. Časově se neomezuje jen na období dynastie Čching, ale v úvodních úsecích tří částí podává i velmi stručný přehled předcházejícího vývoje. Tento přehled není ani tak užitečný sám o sobě, je však zajímavým dokumentem toho, nač se pozdější zákonodárství domnívalo nava-
zovat. Obdobně lze hodnotit i ty části pojednání, které se zabývají více méně vynucenými reformami soudního systému začátkem 20. století, ještě před svržením dynastie.

Vydavatelé pojednání Li Cu-jin, Cchaj Tü-cheng, Lu Wej-čchien a Jang Čching-jüan se museli především soustředit na vhodné komentování textu. Jejich práce je provedena velmi svědomitě, vysvětlují ve svých komentářích obtížná textová místa, citují četné nářázky z původních pramenů, upozorňují na odlišné výklady a v některých případech i přímo opravují údaje pramene (např. na str. 8, pozn. 3). Teprve takovéto podání textu umožňuje náležité využití pramenných údajů.

Druhá recensovaná kniha se jistě v některém svém příštím vydání stane nezbytnou bibliografickou příručkou pro studium všech oborů čínského práva. Určité bibliografie existovaly sice již dříve, měly však omezenou použitelnost,³ ať již svým rozsahem nebo zaměřením. Tuto příručku sestavili již dříve uvedení Li Cu-jin a Jang Čching-jüan spolu s Wang Kuo-tchangem. Vybrali pro ni z knihovny Úřadu práva 932 knih o 10 607 svazcích. Většinu z nich daroval v roce 1949 učenec Ču I-nien. Úvodem ke knize je faksimile krátké, kaligrafické předmluvy z pera Tung Pi-wua, dříve předsedy Nejvyššího lidového soudu a nyní náměstka předsedy ČLR, který je sám jedním z nejstarších čínských právníků.

Příručka se dělí do deseti oddílů značně odlišného rozsahu. Pro nás jsou zajímavé zejména první dva, podávající přehled spisů legistů neboli příslušníků filosofické školy právníků a přehled materiálů k dějinám čínského práva. Za příslušníky školy právníků se zde pokládají i osobnosti mnohem pozdější než trvala sama škola právníků v 4.—2. st. př. n. l. Již to činí toto rozdělení méně přehledným, protože v tomto oddílu bychom stěží hledali díla středověkých a novodobých autorů. Nejrozsáhlejší je třetí oddíl (str. 34—112), věnovaný záko-

² Všechna pojednání o právu v dynastických dějinách vydal Čchiou Chan-šeng v knize *Li-taj sing-fa č'*, Šanghaj, Commercial Press 1938.

³ Již 1909 uveřejnil P. Pelliot své *Notes de bibliographie chinoise* II. *Le droit chinois* v *Bulletin de l'École française d'Extrême Orient* 9, str. 123—152. Tuto studii uveřejnil čínsky se značnými úpravami Sie Kuang-šeng pod názvem *Li-taj sing-fa šu cchun wang kchao* (Studie o zachovaných nebo ztracených knihách o právu za různých dynastií).

nům a nařízením a jejich sbírkám. Začíná teprve dobou Tchang (618—906), kdy se poprvé vytvořilo klasické čínské zákonodárství, i když zákony a nařízení existovaly přirozeně již mnohem dříve.

Čtvrtý oddíl zahrnuje pravidla a směrnice, pátý sbírky údajů jak o státních a právních institucích tak i správních pravidlech, šestý se zabývá pracemi o policejním vyšetřování a zjišťování důkazů. Rozsáhlejší sedmý úsek zachycuje práce o soudním přelíčení a vynesení rozsudku, stručný osmý úsek je věnován vězením a vězeňskému systému a konečně devátý úsek uvádí sbírky oficiálních a veřejných dokumentů. Velmi rozsáhlý je poslední oddíl, kam byly odkázány všechny ostatní spisy, nehodící se svým obsahem do žádného z předcházejících oddílů.

U každého díla se uvádí jméno autora, dynastie, za níž žil, použité vydání knihy a konečně stručný přehled obsahu díla v rozsahu od jednoho do 6—7 řádků. Nezdá se, že by použité rozdělení bylo nejvhodnější, protože i dosti poučený čtenář bude často na rozpacích, v kterém oddíle má kterou knihu hledat. Uvnitř oddílů je řazení chronologické. Úvodní poznámka jen konstatuje nejasnost rozdělení, nesnaží se však definovat hranice jednotlivých oddílů. Kniha by proto nezbytně potřebovala index, který se u podobných příruček dost často zařazuje a při vhodné úpravě nemusí ani zabrat příliš mnoho místa. Odstranil by i potíže plynoucí z nejistoty o zařazení do některého z deseti úseků.

Stručné charakteristiky obsahu nejsou vždy zcela přesné. Např. u Čchiou Chan-šengova díla, citovaného v poznámce 2, o právních kapitolách v dynastických dějinách se neuvádí, z kterých dynastických dějin by bylo možné přejmout právní kapitoly přímo a kdy je bylo možné rekonstruovat jen velmi přibližně podle jiných zachovaných pramenů (např. v Dějinách Pozdních Chan není žádné právní kapitoly, ačkoli ji Stručný katalog uvádí).

Právě tak by byl velmi užitečný přehled přesnějších údajů o autorech těchto právních kapitol, jejich obsahu, nedostatcích ap. Ten by velmi usnadnil používání těchto důležitých pramenů, zpracovaných v řadě případů i evropskými sinology. Autoři by měli uvádět i jiná vydání citovaných spisů a upozorňovat na jejich přednosti nebo chyby. Otázky spolehlivosti současné podoby starého textu jsou vždy základní důležitosti.

Musíme však zdůraznit, že sestavitelé příručky vykonali rozsáhlou a důležitou práci. Příslušné úpravy bude jistě snadné provést v příštím vydání, aby se tím usnadnilo používání knihy. Na druhé vydání nebudeme asi dlouho čekat vzhledem k důležitosti knihy.

Poslední recensovanou knihou je zajímavá studie a překlad sbírky Tchang-čün pi-š', provedený holandským sinologem a diplomatem van Gulikem. Jeho rozsáhlé a přitom hluboké znalosti mu umožnily psát fundovaně o velmi odlišných oblastech čínské kultury a dokonce i někdy psát přímo čínsky nebo japonsky. Tentokrát si vybral — podobně jako o něco dříve jeho krajan A. F. P. Hulsewé — za téma své práce právo. Zabýval se malou právní sbírkou, která byla dokončena v roce 1211 a jejíž titul by bylo možné volněji přeložit jako „Dvojice případů, vyřešených slavnými soudci“, zatímco doslovný překlad zní „Paralelní případy zpod hrušně“. Je to narážka na pololegendárního vévodu Sao z doby asi 1100 př. n. l., který vyřizoval důležitá úřední jednání pod hrušní tak dokonalým způsobem, že se toto místo stalo trvalým obrazným označením pro vynikající soudce.

Dvojice případů vyřešených slavnými soudci je sbírkou 72 dvojic právních případů od doč. Chan (206 př. n. l. — 220 n. l.) až do doby

autorova života (asi 1170—1280). Lváděné právní případy jsou velmi rozmanité povahy — od sporu o zaběhlou krávu až po komplikované vraždy — ale všechny měly ukázat čtenářům, jak mají takové případy být řešeny. Kniha se stala velmi brzy populární mezi čínskými soudci a policejními úředníky a došla značného ocenění i v sousední Koreji a Japonsku. Čínští soudcové byli vybíráni z řad normálních úředníků, jejichž kvalifikací nebylo naprosto speciální právní vzdělání, ale jen povšechné literární zkoušky z velkého rozsahu tradičních učenec-kých znalostí. I když tyto zkoušky bývaly velmi obtížné, poskytovaly jen málo předpokladů pro potřeby denního života. Takovým nově ustanoveným soudcům přišla pak ovšem Kuej Wan-žungova příručka jistě vhod. Kromě toho byla ještě navíc velmi poutavým čtením.⁴

Kuej Wan-žung byl sám dost dlouhou dobu policejním inspektorem, aby mohl správně ocenit užitečnost podobných příruček. Již dříve byla napsána obdobná díla *Sbírka pochybných případů* (I-jü fí) od Che Ninga a Che Menga z 10. století a *Magické zrcadlo k rozhodnutí právních případů* (Če-jü kuej-fien) od Čeng Kche z 12. století. První z těchto děl zachycovalo 99 případů, druhé s 395 případy bylo mnohem větší. Zajímavé je rozdělení všech případů do dvaceti kategorií: náprava křivd, rozpoznání falešných obvinění, zkoumání pocitů, rozhodování o vině, shovívavost, trestání zla; vyšetřování, důkladné vyšetřování a odhalování nemravností; vyšetřování, dokazování a vyhledávání skrytého zla; vyšetřování, vyhledávání a přilákání zlodějů; vyšetřování, vyhledávání a přilákání banditů; přitěžující a polehčující okolnosti.

Kuej Wan-žung převzal celou řadu případů z obou těchto dřívějších sbírek, doplnil je jinými a seřadil do dvojic tak, aby dvojí rozhodnutí obdobného případu vystihlo co nejlépe právní podstatu věci. Autor si nevymyslel žádný z uvedených případů, ale přejímal je často z biografii v dynastických dějinách nebo z jiných psaných pramenů. Často je přirozeně umělecky upravoval a podobně zacházeli s jeho dílem i jeho pozdější vydavatelé. Zachovaná vydání sbírky vykazují proto často podstatné rozdíly a van Gulik na ně pravidelně upozorňuje.

Řada případů není z našeho hlediska právně zvlášť významná, jiné případy jsou spíše poutavými detektivními příběhy v kostce, zatímco opět jiné zachycují zajímavé postřehy z tehdejšího života. Autor chtěl zřejmě učinit toto své dílo co nejatraktivnějším a dbal proto, aby mělo určité umělecké kvality. Je pozoruhodné, že ještě po sedmi stech letech je jeho knížka zajímavým čtením nejen pro sinology, ale pravděpodobně i pro kriminalisty a právníky.

Van Gulikův překlad sbírky, provázený důkladnými poznámkami (str. 69—192), předchází rozsáhlý úvod o třech částech. První a druhá část pojednává podrobně o autorovi, době a okolnostech napsání právní příručky a o dvou zmíněných předchozích sbírkách. S obzvláštní pečlivostí se van Gulik věnuje zkoumání složité otázky různých vydání všech tří právních sbírek a vysvětluje přednosti nebo nedostatky těchto jejich vydání. Většina čtenářů nebude asi věnovat těmto údajům velkou pozornost. Velmi zajímavá je naopak třetí část o soudním řízení ve staré Číně (str. 46—64).

Kromě technických podrobností zaujme zejména realistické vyličení osudů obviněného, který byl předem považován za viníka, pokud se mu nepodařilo prokázat svou nevinu. Základní právní zásadou tradičního čínského soudnictví

⁴ H. F. Schurmann ve své recenzi van Gulikovy knihy (*The Journal of Asian Studies* 17, 1958, 2, str. 267—270) zdůrazňuje tuto okolnost až přílišně.

nebylo tedy, že soud musí dokázat vinu obviněného, nýbrž právě naopak ten musel prokázat nesprávnost obvinění. To bylo ovšem velmi obtížné, protože vyšetřující policisté používali zcela pravidelně k vynucení přiznání i mučení. Proti zásadě mučení se nestavěla ani právní teorie, natož pak praxe.

Nejběžnější zápletkou Kuej Wan-žungových případů je falešné přiznání vynucené mučením, které se z různých důvodů stane podezřelým novému soudci. Ten pak novým vyšetřováním napraví křivdu. I když se to pochopitelně nedá zjistit, stálo by rozhodně za úvahu, v jak velkém počtu případů se vynucená přiznání nestala podezřelými a byla pak základem zcela nesprávných rozsudků. Navíc se ještě velmi zhoršilo společenské postavení každého, kdo jen poněkud přišel do styku se soudem a není divu, že mnozí postižení dávali přednost sebevraždě před vyšetřováním. Ani postavení svědků nebylo o mnoho příznivější, protože i ti mohli být podrobeni mučení různých stupňů. Svědky určoval výhradně soud podle vlastního uvážení a obhájci obžalovaných přirozeně neexistovali.

Krutost soudního řízení i vysoké tresty měly podle teorie preventivně odstrašovat před pácháním zločinů. Na druhé straně zdůrazňuje van Gulik i některé okolnosti, které mohly příznivě ovlivnit soudní projednání. Naprostá většina soudních případů měla být projednána veřejně, i včetně předběžných výsledků. Trvalá nespravedlnost soudce nebo jeho nadměrná krutost mohla vyvolat přinejmenším pasivní odpor obyvatelstva. Za druhé pak měly být protokoly závažnějších případů postoupeny nadřízeným orgánům k posouzení a nižší soudcové kromě toho ve vlastním zájmu se snažili na vyšší instanci přesunout i celé řízení. V obou těchto okolnostech vidí van Gulik záruku poměrně náležitého soudního projednání (str. 63).

Je však nepochybné, že v praxi měl místní soudce daleko větší možnosti než by se mohlo zdát jen z hlediska právního řádu. Obviněný mohl být držen ve vazbě po neomezenou dobu, mohl tam být mučen, ba i umučen „v zájmu vyšetřování“, aniž by se jeho případu dostalo soudního projednání. Důležitější je však, že obě zmíněné záruky mohly mít určitý význam jen pro společensky vlivnější osoby nebo rodiny, zatímco lid mohl stěží uplatnit svůj názor bez vlivných známostí nebo i případného úplatku. Lid byl přímo vystaven celé krutosti a svévolnosti místních policejních a soudních orgánů. Spravedlivě vyřešené případy Kua-j Wan-žungovy sbírky jsou daleko spíše ideálními řešeními než skutečným obrazem právní praxe.

Lepšímu pochopení problematiky celé knihy by proto bylo velmi na prospěch souvislé, byť i stručné pojednání o zásadách sungského právního systému a zejména o jeho praxi. Pro tuto dobu máme již k dispozici literární prameny, které poměrně realisticky osvětlují tehdejší společenské poměry. I když mnohé případy líčené v Dvojicích případů vyřešených slavnými soudci se odehrály dlouho před dobou Sung, jejich interpretace musela odpovídat současným právním poměrům. Čtenář by proto rád věděl, do jaké míry jsou tyto případy typické pro tehdejší právo nebo zda mu odporují, protože by pak mohl daleko lépe posoudit jejich význam.

U všech 144 případů se van Gulik snažil zjistit jejich pramen, identifikovat hlavní zmíněné osoby, podat odlišné verze, upozornit na nesrovnalosti a nešetřil ani filologickými výklady obtížných míst. Jeho překlady jsou spolehlivé a dobře čitelné. Kromě chyb, zmíněných v seznamu oprav, bychom mohli ještě uvést některé drobné nepřesnosti. (Jméno autora Shen K'uo a jeho díla Meng-hsi pi-t'an se obvykle udává jako Shen Kua a Meng-ch'i pi-t'an, str. 82; výraz

yen-hsing lu by bylo možno lépe přeložit jako Record of Words and Career než jako Record of Words and Works, str. 5; Jméno Chuang Tsun není omylem místo Yen Tsun, protože jde o tabuovaný znak, nahrazovaný v textech 1. st. druhým znakem, který již nebyl součástí jména císaře, str. 99; na str. 136 má být Chien-an místo Ch'ien-an; důvod, proč van Gulik nemohl najít bližší detaily o Su Wu-mingovi může být v tom, že „wu-ming“ znamená „beze jména“ a celý výraz tedy jen „nějaký Su“, „jistý Su“, str. 176).

Kniha Dvojice případů vyřešených slavnými soudci je tedy nejen zdrojem našich znalostí o právu a kriminalistice sungské doby, ale poskytuje i mnoho údajů o tehdejší skutečném životě. Můžeme být van Gulikovi jen vděční za přiblížení tohoto pramene evropskému čtenáři.

Timoteus Pokora